

JANJENJE

Prof. dr. sc. Boro Mioč

Organizacija i provedba janjenja jedna je od najzahtjevnijih faza u ovčarstvu. Uvjeti u kojima će se ovce janjiti, postupci s ovcima prije, tijekom i nakon janjenja te prihvata dobivene janjadi izravno se odražavaju na ekonomičnost svake ovčarske proizvodnje, osobito proizvodnje mesa. Stoga janjenje, kako zbog ovce - majke tako i zbog njene janjadi mora biti organizirano i provedeno u odgovarajućim uvjetima.

U prošlom broju Ovčarsko-kozarskog lista pisali smo o gravidnosti ovaca za koju smo naveli da je izuzetno važna, da traje od oplodnje do janjenja, te smo naročito istaknuli ulogu ovčara u toj fiziološkoj (proizvodnoj) fazi. Dakle, janjenjem završava faza intrauterinog života (života ploda u utrobi ovce) i počinje život janjadi u vanjskoj sredini. Najbolja je situacija kada gravidnost završi pravodobnim dobivanjem zdrave i vitalne janjadi, no međutim, dogode se i prijevremena janjenja ili pobačaji (abortusi) te janjenja ne vitalne (manje živahne) i mrtve janjadi, doduše ne tako često, u odgovarajuće držanim i hranjenim stadima, ali se ipak dogode. Organizacija i provedba janjenja jedna je od najzahtjevnijih faza u ovčarstvu, ali ujedno i najradosnija, jer svako dobiveno zdravo i živahno janje izvlači osmijeh i zadovoljstvo ne samo ovčaru nego cijelom gospodarstvu - obitelji. Naročito se mladoj janjadi raduju i vesele djeca koja se s tim izuzetno milim, nevinim i dragim životinjama rado igraju, trčkaraju s njima po staji i dvorištu i maze ih. Ne bez razloga se mlada janjad smatra najmilijim i najljepšim životinjama.

Uvjeti u kojima će se ovce janjiti, postupci s ovcima prije, tijekom i nakon janjenja te prihvata dobivene janjadi izravno se odražavaju na ekonomičnost svake ovčarske proizvodnje, osobito proizvodnje mesa. Svako janje je važno, treba ga prihvatiti i ako je potrebno pomoći mu (izdvojiti ga zajedno s ovcom u zaseban prostor, zadojiti, dodatno prihranjivati) dok ne ojača. Janjenje je kritična faza u uzgoju ovaca jer u kratkom vremenu nakon janjenja dolazi do najveće smrtnosti i gubitka janjadi. Stoga janjenje, kako zbog ovce - majke tako i zbog njene janjadi mora biti organizirano i provedeno u odgovarajućim uvjetima. Ovce se janje tijekom cijele godine, u različitim ekološkim uvjetima. Kada se janjenje događa u ljetnim mjesecima ili dok je toplije, onda se za to ne moraju pripremati posebni uvjeti jer se ovce mogu janjiti i na pašnjaku bez ikakvih problema. Organizacija janjenja, i cjelokupnog tehnološkog procesa uzgoja janjadi na pašnjaku, zastupljena je u Australiji, Novom Zelandu, u nekim europskim državama, ali i u nas kod janjenja ovaca u „toplijim područjima i mjesecima“. Međutim, ako se ovce janje zimi, kada je hladno poželjno je da je u ovčarniku, kako bi smrtnost janjadi bila što manja.

Zimska janjenja u pripremljenim prostorima

I upravo se u ovo vrijeme, tijekom zime, od siječnja do ožujka, u Hrvatskoj janji najviše ovaca. Treba znati da je janjetu u utrobi majke (ovce) za vrijeme gravidnosti, ugodno i toplo te da je potpuno zaštićeno. Stoga nije svejedno u kakve uvjete će janje „doći“ iz utrobe majke. Janjenje je stres kako za ovcu-majku tako i za njeno janje(ad), jer janje iz potpuno sterilnih uvjeta, s temperature od oko 39 °C u jednom trenutku prelazi u potpuno druge, za njega „opasnije“ uvjete, i na temperaturu okoliša koja je nerijetko u našim uvjetima i ispod 0 °C. Organizaciji janjenja mora se pristupiti krajnje ozbiljno i odgovorno. Prije janjenja ovčarnik, ili prostor za janjenje treba očistiti, dezinficirati i napraviti male pomične ili demontažne (pojedinačne) boksove za janjenja. Prostor za janjenje mora biti suh, nasteljen, prozračan i s dovoljno svjetla. Budući da se u nas ovce većinom drže u ovčarnicima na dubokoj stelji poneki ovčari prije janjenja provedu izgnojavanje smatrajući da će na taj način „očistiti“ i različite mikroorganizme nepoželjne za janjad. Naprotiv, neposredno prije janjenja nije poželjno izgnojavanje, samo je potrebno staviti deblji sloj svježije prostirke, poželjno ječmene slame koja je topla, dobro upija vlagu i najdulje ostaje rahla. Takav je prostor s kojim se janje izravno dodiruje neposredno nakon janjenja topliji i janjetu ugodniji, osobito u janjenju u zimskim uvjetima. Upravo je niska temperatura okoliša u kojemu se ovce janje, osobito ona popraćena vjetrom i/ili propuhom, najizraženiji uzrok upale pluća u mlade janjadi, a koja je najčešći uzrok smrtnosti janjadi u razdoblju od janjenja do odbića.

Stoga prostor za janjenje mora uvijek biti suh, nasteljen, prozračan i s dovoljno svjetla. Prije janjenja poželjno je odvojiti gravidne od jalovih ovaca te ako postoji mogućnost i odvojiti visokogravidne ovce od onih koje će se janjiti kasnije. Na taj način lakše će se uočiti ovca koja se počinje janjiti. Ako ovcima nisu kupirani repovi, prije janjenja ili odmah nakon janjenja potrebno je ošišati vunu na repu i nogama (područje oko vimena) što doprinosi higijeni ovaca i olakšava vizualni i fizički pristup vimenu te što je osobito važno na taj način se olakšava pristup janjeta sisi. U stadima u kojima se provodi evidencija pripusta, prema podacima iz te evidencije ovce treba razvrstati u zasebne pojedinačne boksove te izdvojiti ovcu

u zaseban prostor od 1 do 3 dana prije janjenja. U zasebnom odjeljku ovca ostaje od 2 do 3 dana nakon janjenja, što ovisi o intenzitetu janjenja, o broju pojedinačnih boksova te o tome da li je ovca prihvatila janje ili nije. Uglavnom starije ovce lakše i brže prihvaćaju janjad (imaju majčinskog iskustva) te kraće trebaju biti izdvojene s janjetom od mladih ovaca. U slučajevima kada ovce ne prihvaćaju janjad, u zasebnom odjeljku trebaju ostati dok ne završi „proces prihvaćanja“.

Ovce se najčešće janje same, bez teškoća tako da pomoć čovjeka nije potrebna. To je najčešće tijekom noći, dok je mirno, i ovčar ujutro kad dođe može zamijetiti potpuno ili manje suho janje. Iskusan ovčar odmah uhvati ovcu i provjeri da li je janje sisalo, a ako nije ovcu zajedno s janjetom (cima) odvaja u zaseban boks. U slučajevima kada ovčar pronađe janje, bez njegove majke u blizini, on pronalazi ovcu koja se ojanjila po vanjskim znakovima: straga je krvava i mokra, nabreklo joj je i tvrdo vime, punih sisa; hvata ju i zajedno s janjetom odvaja od ostalih ovaca. Samo janjenje traje relativno kratko (ovisno o broju janjadi i dobi ovce, odnosno rednom broju janjenja) i najčešće od pola sata do sat vremena. Visokopodne ovce, zbog manje porodne mase janjadi, lakše se janje od ovaca s jednim janjetom. Najteže je prvo janjenje.

Tri faze janjenja

Janjenje se fiziološki može podijeliti u tri faze. Prvu fazu, koja traje 1 do 24 sata, i koja nije popraćena izraženim vanjskim znacima, karakteriziraju mišićne kontrakcije longitudinalnih i cirkularnih mišićnih vlakana zida maternice. U drugoj fazi, koja je vidljiva, maternica se otvara, dolazi do kontrakcija trbušnih mišića i dijafragme te do istiskivanja ploda. Sama faza istiskivanja janjadi može trajati od 30 do 40 minuta pa sve do 10 sati, ovisno o redoslijedu janjenja, veličini legla te razvijenosti janjadi i tijeku janjenja. U trećoj fazi izbacuje se placenta (1 do 2 sata nakon janjenja). Posljednja faza je involucija (obnavljanje sluznice) maternice koja traje oko 30 dana. Prije janjenja ovci se povećava vime (nalijeva), kasnije natiče, na opip je tvrdo i nabreklo. Neposredno uoči janjenja ovca je nemirna, izdvaja se od ostalih, traži mirniji kutak, kopka nogama, zagleda se u trbuh, okreće se, naizmjenično liježe i ustaje, napinje se, podiže gornju usnu i stenje, ponekad bleji i škripi zubima.

Pri janjenju na pašnjaku, ovca koja se janji izdvaja se iz stada, često zavlčeći se u grm i šumu, iza stijene i janji se sama. Nakon što janje ustane, poliče ga i zajedno idu za stadom. Uvriježeno je mišljenje da se ovce češće janje tijekom noći negoli po danu. Međutim, znanstvene spoznaje o tome dosta su oprečne. Određeni znanstvenici navode da se npr. merino ovce značajno češće janje noću, za razliku od mesnih tipova i pasmina ovaca koje se više

janje tijekom dana. Smatra se da je fizička i metabolička aktivnost ovce jako važna za postizanje „pika janjenja“.

Janjenje počinje trudovima. Prvo iz vulve izlazi vodenjak koji najčešće puca sam, ako ne treba ga probiti, zatim (češće) prednje noge (u 75% slučajeva) i na njima položena glava janjeta, trup te zadnje noge. Normalno janjenje je kada janje izlazi van prednjim nogama i glavom, a i kada klize van prvo stražnje noge. Po tabanima janjeta može uočiti kojim položajem (prednjim ili stražnjim) janje klizi iz ovce jer su tabani prednjih nogu okrenuti dolje, a stražnjih gore. Većina ovaca ojanji se u ležećem položaju, a nije neobično i stojeći. Ako ovca janji više janjadi, brzo nakon prvog treba očekivati slijedeće janje. U slučaju da se ovca pri janjenju predugo muči, a janje ne ide van; treba ju odvojiti od ostalih ovaca, poleći na suhu i nasteljenu podlogu te s prethodno opranim i kremom namazanim rukama (obvezno s kratkim noktima da se ovcu ne ozlijedi) provjeriti pravilnost položaja ploda. Najčešće, budući da su ovce uske, ovčar pomaže samo prstima jer ne može uvući cijelu šaku. Treba biti strpljiv i pažljiv te nastojati da se pomogne a da se pri tome ne ozlijedi ovcu ili janje. U slučaju da problem ne možete riješiti sami treba zatražiti pomoć stručne osobe (veterinara).

Ovca, ako se ojanjila ležeći, brzo ustaje, prilazi janjetu, njuška ga i liže potičući mu uspostavu vlastite termoregulacije. U slučajevima težeg janjenja, kada je ovca izmorena i iscrpljena može se dogoditi da ovca nakon janjenja ne pokušava ustati i ostaje ležati. Tada ju treba pustiti da se odmori, a ne prisiljavati ju, udarajući i navlačeći, da se ustane. Tek ako ne ustane nakon određenog vremena treba provjeriti zašto ne ustaje i pomoći joj. Ovce su dobre majke i bez problema prihvaćaju svoju janjad. Međutim, ponekad se dogodi da pojedina grla ne prihvate janje (pri janjenju u stadu, mlađe ovce...). U mladih šilježica i ovaca, pri prvom janjenju, događa se da su nakon janjenja ovce prestrašene i zbunjene te ne prepoznaju janjad, ali ih najčešće brzo prihvate kada ih se izdvoji u zaseban prostor. Stoga, takve ovce, zajedno s njihovom janjadi, treba odvojiti u zasebne odjeljke.

„Prisilno“ prihvaćanje janjadi

U slučajevima neprihvaćanja vlastite janjadi, zatim u slučaju janjenja mrtve janjadi, ili uginuća janjadi brzo nakon janjenja, ovčari se služe različitim „prisilno izolacijskim“ metodama kako bi primorali ovcu da janje prihvati. U toj nakani ovčari u želji da ovca prihvati drugo janje nerijetko rade grešku podmećući joj slabije blizne, a ono bolje ostavljaju vlastitoj majci. Dakle, kada se želi da ovca prihvati drugo janje, preduvjet je da to janje posiše (dobije) kolostrum, da je zdravo, živahno i neumorno u traženju hrane (vimen), prisiljavajući ovcu da mu dopusti da siše. Budući da ovca janje prepoznaje po mirisu, ponekad ovčari s uginulog janjeta skidaju kožicu i stavljaju

ju na janje za koje žele da ga ovca prihvati. Tako janje s kože poprimi miris „njenog janjeta“ i ovca ga prihvati. Vrijeme prihvaćanja druge janjadi je različito i najviše ovisi o samoj ovci i izabranoj „metodi prisile“. Pojedine ovce podmetnuto janje prihvaćaju brzo, neke nakon nekoliko dana, dok ga pojedine uopće ne prihvate. Ovčari, također, griješe dodatno napajajući podmetnuto janje kravljim, kozjim, ili ovčjim mlijekom od brige da nije gladno, ne razmišljajući da će sito janje manje tražiti sisu i proganjati ovcu. U „razdoblju prisile“ prihvaćanja janjeta ovca ušteže mlijeko (slabija je sekrecija), s tim da se intenzitet sekrecije mlijeka nakon prihvata brzo povećava. Ponekad ovčari janjad nakon janjenja posipaju prekrupom, posijima ili solju kako bi potaknuli ovcu da ga liže i na taj način da se s njim zbliži i prihvati ga. Ovca ližući janje „upija njegov miris“ po kojemu ga kasnije prepoznaje, zbližava se s njime, uspostavljajući majčinski kontakt. Brzo nakon janjenja janjetu treba dezinficirati pupak uranjanjem u otopinu joda ili nekog drugog sredstava na bazi joda, s tim da se ne preporučuje uporaba alkohola u tu svrhu.

Janjenje završava izbacivanjem posteljice, koja se (pri normalnom tijeku janjenja) pojavljuje i pada brzo nakon janjenja (od pola sata do 2 sata nakon janjenja). Sve posteljice nakon janjenja treba sakupiti i zakopati na jednom mjestu i tako spriječiti da ih životinje navlače i jedu. Nažalost, i danas, neki naši ovčari posteljice ne zakopavaju, nego naprotiv daju ih kao hranu psima.

Brzo nakon janjenja, janje ustaje, tetura i traži sisu. Nakon što janje posiše (dobije) kolostrum i osuši se treba ga označiti kao bi znali kojoj ovci pripada. To se može učiniti na više načina; bilo vješanjem broja (plastičnog ili metalnog) u obliku privjeska oko vrata janjeta, pri čemu treba paziti da ga se previše ne stegne, ali ne smije biti ni prelabav da ne padne, ispisivanjem broja na slabinsko - leđni dio janjeta, ili stavljanjem ušne markice.

Nakon janjenja ovce su umorne, češće i dulje liježu, i treba ih pustiti da se odmire. Ponekad uzgajivači rade grešku nedozvoljavajući ovci da legne. Nakon janjenja može se uočiti iscjedak iz vulve, što je posljedica postupnog stezanja uterusa i istiskivanja zaostalih lohija. Ako je janjenje proteklo bez problema lohije (iscjedak) su bez ikakvog mirisa. U slučajevima zaostajanja posteljice i lohija, infekcije ili upale uterusa, miris iscjetka vrlo je neugodan, smeđe je boje i gnojan. Upalu uterusa treba odmah liječiti jer u protivnom može doći do sterilnosti, tjelesne slabosti pa i uginuća.

Slika 1 - Početak janj.: pojavljuje se vodenjak i naziru se noge

Slika 2 - Janje izlazi iz utrobe majke prednjim položajem (uočavaju se prednje noge i glava)

Slika 3 - Završna faza istiskivanja ploda

Slika 4 - Janjenje završeno, ovca prihvaća janjad

www.ovce-koze.hr